
Západoevropská unie – spící obr, či nedochůdče?

Radek Khol

Od skončení druhé světové války se v oblasti mezinárodní bezpečnosti rozvíjel trend podporující kromě celosvětové OSN (organizace založené na zásadách kolektivní bezpečnosti, byť s určitými zlepšeními oproti meziválečné Společnosti národů) také regionální bezpečnostní organizace.¹ Největší pozornost byla pochopitelně věnována Evropě, kde postupně došlo k obrovskému nahromadění vojenské techniky i vojáků na obou stranách fronty studené války. Zde proti sobě stály rozličné bezpečnostní, politické a ekonomické struktury. S koncem studené války některé zanikly, některé se přeměnily a některé se naopak revitalizovaly a začaly více využívat svůj potenciál.

Dnes se pozornost sdělovacích prostředků, politiků i normálních občanů upírá na dva hlavní pilíře poválečného vývoje v západní Evropě – na NATO a Evropskou unii. Avšak v jejich pozadí se pohybují i další hráči na složitém poli mezinárodních organizací. Ta s přídomek bezpečnostní – Západoevropská unie – je tématem této stati. Proč zrovna ona je tak zajímavá?

Jedním z důvodů mohou být její potenciální možnosti, či způsob jakým dokázala několikrát dost radikálně změnit své zaměření. Je to zkušenost, která by mohla najít uplatnění právě v době po skončení studené války a v době horečného hledání nových úkolů pro „staré“ struktury. Na druhé straně je to také přirozený nukleus, kolem něhož se může začít formovat obranná dimenze evropské integrace (jak předvídá Maastrichtská smlouva), či praktické provádění společné zahraniční a bezpečnostní politiky s dopady na „bezpečnostní“ stránku. Postupem času se pochopitelně mohou objevit další zajímavé nebo poučné skutečnosti o této deklarativně „západoevropské“ organizaci.

Nejdříve si tedy v krátkosti musíme ujasnit, co je co ve vývoji Západoevropské unie, a pokusíme se vysledovat i zásadní vývojové křižovatky relevantní pro současnou situaci, případně pro budoucí směr integračního procesu v této oblasti.²

Trocha historie

Západoevropská unie patří k prvním integračním uskupením, která se v Evropě (přesně řečeno v západní Evropě podle dělicí hranice studené války) objevila po skončení druhé světové války s cílem zabránit dalšímu takovému konfliktu. Proto nepřekvapí, že tato organizace byla původně obranným paktem, zaměřeným proti tehdy citlivě vnímané hrozbě německého revanše a znovuvybrojení. Takový charakter měla francouzsko-britská aliance z Dunkirku, podepsaná 9. 5. 1947. Na volání po účasti USA na obraně západní Evropy přišla odpověď, požadující nejprve vytvoření paktu mezi západoevropskými státy, v němž by určitou formou přijaly závazky i USA. Postupem doby se (hlavně díky tlaku ze zámoří na západoevropské vlády) tato organizace měla stát základem kolektivní sebeobraný západní Evropy v začínající studené válce.

Bruselský pakt (formální základ Západoevropské unie, zvaný též Western Union) byl pod dojmem hrozivého vývoje mezinárodní situace podepsán po 14ti denním jednání 17. 3. 1948. A protože za branami byl hrozivější nepřítel, bylo nutné zapomenout na dřívější krvavé spory a zapojit do tohoto „spolku“ i Německo (alespoň jeho západní část) a přitom mít tento proces nadále pod kontrolou. Po peripetiích s Evropským obranným

společenstvím se hledala vhodná forma tohoto zapojení. Pokud se týká bezpečnosti, většinu původních úkolů, definovaných v textu Smlouvy o ekonomické, sociální a kulturní spolupráci a kolektivní sebeobraně, převzala Severoatlantická aliance a v dalších oblastech jiné organizace. Proto jako vhodná strukturou přicházela v úvahu Západoevropská unie.

Pařížské dohody, modifikující Bruselskou smlouvu v důsledku přistoupení Německa a Itálie, stanovily ve své preambuli tři hlavní cíle:

- 1) vytvořit v západní Evropě pevnou základnu ekonomické obnovy,
- 2) poskytnout si vzájemnou pomoc v případě jakékoli agrese,
- 3) podporovat jednotu a postupující integraci Evropy.

V letech 1954–1973 hrála Západoevropská unie důležitou roli v následujících oblastech (díky omezením daným rozhodnutím neduplikovat práci jiných organizací, hlavně NATO):

- zapojení SRN do atlantického společenství;
- obnova důvěry mezi západoevropskými státy formou kontroly zbrojení (za tímto účelem vznikla Agentura pro kontrolu zbrojení, která se měla starat nejen o dodržování zákazu produkce určitých druhů zbraňových systémů v SRN, ale i o dodržování stavu vojsk a výzbroje určených v protokolu No. IV);

- řešení problému Sárska a francouzsko-německého usmíření;³
- udržení důležité vazby mezi ES a Velkou Británií.

S rozvojem evropské integrace, zvláště s její politickou dimenzí, se postupně přesouvala role politických konzultací do rámce *Evropské politické spolupráce* a po vstupu zemí ESVO se zmenšila role vazby na Velkou Británii. Západoevropská unie čekala na druhý dech. Přesto nelze neuznat, že první zásadní reorientaci (tedy po roce 1954) zvládla poměrně úspěšně. Na další radikální změnu své činnosti (respektive směrem k ní) si ovšem musela počkat na příznivější podmínky. Po dobu částečné „hibernace“ se jeví jako onen bazální nukleus, umožňující opětné oživení organismu, Parlamentní shromáždění Západoevropské unie. To se ocitlo v poněkud paradoxní situaci, protože nemělo žádnou exekutivní složku, již by mohlo adresovat své připomínky a volání po té či oné činnosti. Zasedání ministrů zahraničí a obrany v rámci Rady ZEU se totiž v té době nekonala.

Znovuoživení Západoevropské unie

Na začátku 80. let přispěly minimálně dva faktory k obnovení diskuze o evropské bezpečnosti. Jednak to byla skutečnost, že přes existenci Evropské politické spolupráce nebylo možné formulovat společnou bezpečnostní politiku jdoucí za čistě ekonomické aspekty. Po neúspěchu iniciativy Genscher-Colombo⁴ se zdálo přirozené obrátit se na „klub“ zemí, které sdílely podobné názory na Západoevropskou unii. Volání po zesílení evropského pilíře NATO podpořila i politika USA, konkrétně rozhodnutí o SDI bez konzultací s evropskými spojenci a bitva o Euromissiles.⁵ Na tuto atmosféru reagovali zástupci Francie, Belgie a Itálie a u příležitosti 30. výročí vzniku Západoevropské unie rozeslali memorandum vyzývající k její reaktivaci na nových základech s ohledem na nové prostředí v Evropě. Konečnou formu dostala tato snaha na závěr schůzky ministrů zahraničí a obrany v *Římské deklaraci* z 27. 10. 1984,⁶ která stanovila dva hlavní cíle:

- definování evropské bezpečnostní identity,⁷
 - postupnou harmonizaci obranných politik členských států.
- Přítom byla zdůrazněna nezbytnost využití Západoevropské unie k posilování bezpečnosti Západu tak, aby přispívala nejen k bezpečnosti západní Evropy, ale i ostatních států NATO.

Členské státy souhlasily s konzultacemi v následujících oblastech:

- otázky obrany, kontroly zbrojení a odzbrojení,
- vliv vývoje ve vztahu Východ–Západ na evropskou bezpečnost,
- evropský příspěvek k posilování NATO, zvláště sdílení nákladů,
- evropská spolupráce v oblasti zbrojní výroby.

Rada ZEU byla zmocněna projednávat důsledky krizí kdekoli ve světě pro evropskou bezpečnost. Posílení role Západoevropské unie se projevilo již v následujícím roce, kdy se Rada ZEU začala scházet na ministerské úrovni, včetně ministrů zahraničí a obrany. Toto logické spojení se nevyskytuje v žádném jiném evropském či atlantickém fóru. Duch Reykjavíku se odrazil i ve snaze o definování evropských bezpečnostních zájmů.⁸ Tak vznikl dokument definující podmínky a kritéria evropské bezpečnosti s ohledem na obranu, kontrolu zbrojení, odzbrojení a dialog Východ–Západ – *Haagská platforma*. Deklarace o evropských bezpečnostních zájmech z 27. 10. 1987 načrtla hlavní směry programu Západoevropské unie do budoucna – doplnění bezpečnostní dimenze evropské integrace a posílení solidarity uvnitř NATO. Bylo zde také přijato rozhodnutí o zahájení rozhovorů se Španělskem a s Portugalskem o přistoupení k Západoevropské unii (členy se staly v březnu 1990). Haagská platforma se zaměřila na tři hlavní ideové roviny:

- na podmínky evropské bezpečnosti;
- na kritéria, na nichž je evropská bezpečnost založena;
- na zodpovědnost Evropanů v rámci Severoatlantické aliance.

Duch tohoto dokumentu se plně projevil ve formulaci závěrečného komuniké atlantického summitu 2.–3. 3. 1988.⁹

Od počátku procesu reaktivity Západoevropské unie se diskutovalo také o otázce její restrukturalizace, což vyústilo v řadu konkrétních kroků týkajících se vzniku nových agentur, rozšíření činnosti Sekretariátu, vzniku Evropského institutu pro vyšší strategická studia apod.¹⁰

Přínos Západoevropské unie v období studené války a její možnosti do budoucna

Důležitým rysem Západoevropské unie se stala její flexibilita, která několikrát umožnila přeorientovat její činnost. Od základního kamene poválečné integrace, zvláště na poli bezpečnostním, přes zakotvení Spolkové republiky Německo v evropských a atlantických strukturách až po závazek Velké Británie k udržování určitých jednotek na kontinentě (čtyři divize a druhý letecký taktický sbor), jejichž stažení bylo možné jen se souhlasem ostatních spojenců. Po splnění spíše dočasně ožehavých problémů (francouzsko-německé usmíření, kontakt mezi Velkou Británií a šestkou ES) se objevilo určité zpoždění v plnění úkolů, protože úkoly vyplývající z Bruselské smlouvy mezitím převzaly jiné organizace (od NATO až po EHS a Radu Evropy).

Od začátku osmdesátých let se začala rýsovat potřeba institucionálního zajištění při posilování evropské bezpečnostní identity. Této iniciativy se ujaly právě státy sdružené v Západoevropské unii, a tak je její reaktivity těsně spjata s touto oblastí. V jejím rámci se formuloval jak postoj západní Evropy k SDI, tak i její účast na ochraně lodní dopravy v Perském zálivu během konfliktu Irán–Irák v letech 1987–1988 (operace Cleansweep) jako první případ použití článku VIII, odstavec 3 modifikované Bruselské smlouvy.

V oblasti Perského zálivu se odehrála i největší koordinovaná akce Západoevropanů od konce druhé světové války – účast na operacích Desert Shield a Desert Storm. Rozhodnutí o takovéto koordinované akci bylo přijato 21. 8. 1990 na zasedání Rady ministrů ZEU. Na následné schůzce náčelníků štábů členských zemí (první od roku 1954) v Paříži 27. 8. 1990 byly dohodnuty praktické kroky (od definování mise přes koordinaci rozmístění až po výměnu informací, logistickou podporu a vzájemnou ochranu plavidel). Vcelku úspěšný průběh celé akce (včetně následných operací humanitárního typu v severním Iráku) předznamenal další směr vývoje procedur použitelných při koordinovaných akcích nového typu (což je zřejmé zvláště v kontextu jugoslávského konfliktu). To už se však dostáváme do období po skončení (či postupném odeznění) studené války, které je charakterizováno hrozbou konfliktů nového typu, nutností adaptace organizací i mechanismů na tyto hrozby i hledáním vhodné bezpečnostní architektury, jež by umožnila i zapojení postkomunistických států, a tak reflektovala nutnost celoevropských vazeb.

Západoevropská unie po roce 1989

Rozsáhlá diskuze o vhodné evropské bezpečnostní architektuře po skončení konfrontace Východ-Západ se přirozeně dotkla i role jednotlivých organizací (ať již rolí stávajících, či jen potenciálních), a tedy i Západoevropské unie. V té době se začala prosazovat idea Západoevropské unie jako evropského pilíře NATO, ležícího na křižovatce evropské integrace a atlantického společenství. Západoevropská unie je však zároveň integrální součástí procesu evropské integrace. Postupně se jí začalo dostávat pozornosti jako vhodnému fóru pro řešení otázek evropské bezpečnostní politiky (a výhledově i obranné politiky). Idea posílení vazby mezi ZEU, Evropskou unií a NATO nalezla podporu při konání summitu ES v Maastrichtu a summitu NATO v Římě v prosinci 1991, nalezla pochopení rovněž u Jacqua Delorse, prezidenta Evropské komise, u Manfreda Wörnera, generálního tajemníka NATO, i u Willema van Eckelena, generálního tajemníka ZEU.

Přednosti Západoevropské unie

– Zakládací smlouvy Západoevropské unie se jasně hlásí k evropskému ideálu, posléze explicitně vyjádřenému v Římských smlouvách a zvláště v Jednotném evropském aktu.

– Záruky vzájemné pomoci proti agresí jsou v článku V definovány ještě silněji než ve Washingtonské smlouvě (poskytne veškerou vojenskou a jinou pomoc nezbytnou k odvrácení agrese).

– Konzultace uvnitř Západoevropské unie v případě krizí či ohrožení nejsou omezeny geograficky na území pokryté Bruselskou smlouvou.

– Shromáždění Západoevropské unie je jediným parlamentním orgánem pověřeným záležitostmi evropské bezpečnosti a obrany.

Vztahy s dalšími organizacemi aneb přehled nejdůležitějších deklarácí od Říma po Kirchberg

Deklarace ze summitu NATO v Římě (7.–8. 11. 1991) mj. praví (v článku 6-8), že:

– ukázka vzrůstající zodpovědnosti evropských členů aliance je naprosto nezbytná pro její obnovu;

– specifické zabezpečení obrany Evropy přispěje ke kolektivní bezpečnosti všech členů aliance;

– adaptace Západoevropské unie a NATO na nové podmínky musí být nezbytně doprovázena absolutní komplementárností obou organizací.

Na summitu v Maastrichtu (9.–10. 1991) byl tento směr potvrzen ve dvou deklarácích přijatých členskými státy Západoevropské unie. První z nich byla *Deklarace o roli Západoevropské unie a jejích vztazích s Evropskou unií a NATO*. V jejím textu se praví, že se Západoevropská unie bude vyvíjet jako obranný komponent Evropské unie a evropský pilíř NATO. Za tímto účelem bude formulovat evropskou obrannou politiku a provádět ji díky dalšímu posílení své operační role a zároveň bude podporovat přijetí společné pozice svých členů v konzultačním mechanismu NATO.

Druhou pak byla *Deklarace o vztazích Západoevropské unie k jiným evropským státům*. Tato deklarace nabídla evropským státům, jež nebyly členy Západoevropské unie, ale byly členy Evropské unie či NATO, status pozorovatele, respektive přidruženého člena. (Tyto státy na návrh přistoupily a zasedání Rady ZEU v Římě v listopadu 1992 potvrdilo status pozorovatele pro Dánsko a Irsko a status přidruženého člena pro Island, Norsko a Turecko.)

Role Západoevropské unie je definována rovněž v Maastrichtské smlouvě, zvláště v článku J. Článek J.4.1. obsahuje následující definici: „*Společná zahraniční a bezpečnostní politika bude zahrnovat všechny otázky, které mají vztah k bezpečnosti Unie, včetně*

eventuálního koncipování společné obranné politiky, což by mohlo časem vést ke společné obraně. ¹¹ Článek J.4.2. pak praví: „Unie požádá Západoevropskou unii, která je integrální součástí vývoje Unie, aby vypracovávala a prováděla rozhodnutí a akce Unie, které mají dopad na obranu. Rada bude v dohodě s institucemi Západoevropské unie přijímat nezbytná praktická opatření.“¹²

Dále je v Maastrichtské smlouvě stanoveno, že otázky mající dopad na obranu nepodléhají postupům společných akcí vyplývajících ze společné zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské unie, čímž zůstávají v kompetenci jednotlivých členských států. Eventuální společný postup nezavazuje ostatní členy, jako je tomu např. u akcí společné zahraniční a bezpečnostní politiky. Zároveň je zdůrazněna nezbytnost slučitelnosti takové politiky s akcemi v rámci NATO, stejně jako možnost bilaterální spolupráce evropských států v rámci Západoevropské unie či NATO, pokud není v rozporu se společnou zahraniční a bezpečnostní politikou. Tím je zdůrazněna dvojkolejnost Západoevropská unie jako mostu mezi Evropskou unií a NATO v rámci bezpečnostní a obranné politiky.

Posílení role Západoevropské unie bylo zdůrazněno rovněž v *Petersbergské deklaraci* z 19. 6. 1992.¹³ Kromě potvrzení nezastupitelné role NATO a prvků kolektivní bezpečnosti (KBSE) pod mandátem OSN v evropské bezpečnostní architektuře se věnuje i posílení operační role Západoevropské unie. Za tím účelem byla zřízena plánovací buňka a vymezeny struktury a prostředky pro plnění následujících misí v souladu s Chartou OSN (pochopitelně kromě použití při kolektivní obraně):

- humanitární a záchranné operace,
- peace-keeping,
- nasazení bojových jednotek v crisis-managementu, včetně peace-makingu.

Uvedené operace nemusejí být vázány na území pokryté článkem IV Bruselské smlouvy, a tak dostávají rozměr „out of area“, nutný pro zásah ve většině budoucích krizí. Přítom záleží na každém členském státu, zda se určité akce zúčastní a které jednotky k použití ZEU vyčlení. Třetí část deklarace se pak věnuje vztahům s ostatními členy Evropské unie a NATO. Zavazuje členy a přidružené členy k mírovému řešení sporů a zamezuje vzájemnému použití článku V Bruselské a Washingtonské smlouvy (což je důležité pro eventuální řecko-turecký konflikt).

Operační možnosti Západoevropské unie

Rozvoj operační role Západoevropské unie se dotýká zvláště následujících oblastí vojenské spolupráce: logistika, doprava (hlavně na kontinentální vzdálenosti), výcvik, strategický průzkum, spolupráce generálních štábů a vytvoření jednotek odpovědných ZEU. Konkrétní kroky podniknuté v tomto směru mohou být shrnuty následovně:

- vytvoření plánovací buňky;¹⁴
- vybudování satelitního centra v Torrejónu;¹⁵
- pravidelné setkání náčelníků generálních štábů před zasedáním Rady ZEU;
- vytvoření vojenských jednotek, jež mohou být předány k použití Západoevropské unii pro mise definované v Petersbergské deklaraci.

Členské státy byly deklarací z 19. 5. 1993 vyzvány k označení jednotek a štábů připravených poskytnout je Západoevropské unii. Zatím se dá počítat s následujícími jednotkami, organizovanými na mnohonárodním a „joint force“ základě:

- Eurocorps (tvořený německými, francouzskými, lucemburskými, belgickými a španělskými jednotkami),
- mnohonárodní divize z centrální skupiny vojsk NATO (britské, nizozemské, belgické a německé jednotky),
- společná britsko-nizozemská obojživelná jednotka.

Případná spolupráce v tomto bodě s konceptem Combined Joint Task Forces NATO je rozpracovávána společným týmem. Jde hlavně o možné využití amerických kapacit (tran-

sportních, spojovacích a logistických aj.) při akcích Západoevropské unie bez přímé účasti amerických vojsk.

Role Evropské bezpečnostní a obranné identity uznaná summitem NATO v lednu 1994 i orgány Evropské unie je svázána se Západoevropskou unií a se zpřístupněním zařízení NATO podle principu „oddělitelné, ale nikoli oddělené vojenské prostředky“.¹⁶ Praktická aplikace tohoto konceptu je předmětem práce speciální pracovní skupiny při generálním sekretariátu Západoevropské unie (spolu s třemi dalšími problémy).

Další úkoly Západoevropské unie

Do kompetence Západoevropské unie byla v roce 1993 svěřena také agenda spolupráce ve zbrojní výrobě, ustavená v roce 1976 jako *Independent European Programme Group* (IEPG) evropskými členy NATO kromě Islandu pro harmonizaci operačních požadavků, výzkumné spolupráce a otevření evropského trhu výzbroje a nyní pracující pod hlavičkou *Western European Armaments Group* (WEAG), a převzetí specializovaných skupin programu EUROGROUP, ustaveného v roce 1968 evropskými členy NATO kromě Islandu a Francie.

Důležitá role Západoevropské unie byla potvrzena pověřením přípravou dokumentu *Common European Defence Policy* pro Mezivládní konferenci 1996, jejíž předběžné teze jsou již zpracovány. Propojenost evropského integračního procesu v případě Evropské unie a Západoevropské unie byla potvrzena i harmonizací jejich předsednictví (začátkem jsou předsednictví Španělska a Portugalska) i zapojením generálního tajemníka ZEU do procesu společné zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské unie.

Spolupráce s partnery po celé Evropě

Nezastupitelná role rozšíření stability i do střední a východní Evropy našla odraz ve vytvoření *WEU Forum of consultation* pro devět států z této oblasti, a to na základě Petersbergské deklarace. Tato forma účasti 24 evropských států na práci Západoevropské unie byla podpořena nabídkou statusu přidružených partnerů ZEU zemím střední a východní Evropy, které uzavřely Evropské (asociační) dohody s Evropskou unií, v textu *Kirchbergské deklarace* z 9. 5. 1994. Tyto země mají dostat maximální možnost účastnit se práce Západoevropské unie bez modifikace Bruselské smlouvy (tj. bez plného členství).¹⁷ Tato iniciativa jistě přispívá k zakotvení těchto zemí v Evropě (podobně jako vazby s Evropskou unií díky Evropským (asociačním) dohodám a vazby s NATO díky programu Partnerství pro mír). Na druhé straně je zdůrazněno, že Západoevropská unie je zainteresována i na zapojení Ruska a Ukrajiny do dialogu o budoucnosti evropské bezpečnosti.¹⁸

Kterou cestou nyní aneb co je za nejbližším rohem

Problémy posílení operační role, rozšíření a prohloubení evropské bezpečnostní a obranné identity jdou ruku v ruce a je obtížné předpovídat, který směr převáží uvnitř jednotlivých struktur. Co je však zřejmé v porovnání s jinými organizacemi tohoto druhu, je zapojení Západoevropské unie jako další dimenze evropské integrace zosobněné Evropskou unií. O konkrétní formě tohoto zapojení se ovšem bude hodně diskutovat.

Rozšířením Evropské unie o tři nové členy (Finsko, Rakousko a Švédsko) se ještě rozšířily překážky pro formální zapojení Západoevropské unie do struktur Evropské unie v současné podobě. Na druhé straně také ZEU prochází celou řadou změn v oblasti organizačních struktur, kategorií členských statutů či různých plánů a iniciativ. Zvláště členové Assembly of WEU jsou znepokojeni vidinou pohlcení Evropskou unií a svými kolegy (či konkurenty) z Evropského parlamentu. Proto se může také tato oblast stát v průběhu

Mezivládní konference 1996 argumentem pro variabilní geometrii Evropské unie (spolu s měnovou, sociální a dalšími oblastmi). Možné varianty vztahu Evropské unie a Západoevropské unie se nabízejí a jsou posuzovány v jiných pracích.¹⁹

Pro mnohé členské země ZEU bude pro další budoucnost této organizace důležitý její vztah k NATO, případně k euroatlantické spolupráci jako takové.²⁰ Někdejší snaha Francie po prosazení Západoevropské unie na úkor této vazby se ukázala jako osamocená a sama Francie tento svůj postoj částečně zrevidovala.²¹ Přesto se nevyhneme srovnání o dvou kohoutech na jednom smetišti. Pokud doplníme do dalšího vrcholu Evropskou unii, dostáváme plastičtější obraz skutečnosti. Tento již tak propletený uzel doplňuje postoj Ruska, které za centrum evropské bezpečnostní architektury považuje OBSE.

Dynamika evropské integrace má nesporný vliv i na oblast bezpečnosti a obrany. Západoevropská unie se jeví jako přirozené jádro systému evropské bezpečnosti, založené nikoli na dominanci neevropských supervelmocí, ale na co možná největší soběstačnosti a produkci stability do problematických oblastí na jih i východ od tohoto jádra. Někdy se označuje jako „coalition of willing members“, tedy těch, kteří jsou ochotni pokročit v této oblasti směrem k užší integraci a výhledově i ke skutečné integraci ozbrojených sil, tj. směrem k evropské armádě, jež narazila na dost značný odpor v případě Evropského obranného společenství. Kde se však bude nacházet hranice přijatelná pro jednotlivé země, se teprve ukáže. Druhou důležitou otázkou by byl charakter takové armády. Některé země s profesionální armádou (Velká Británie, v nejbližší době i Nizozemsko a Belgie) by zřejmě proti takovému modelu nebyly, ale na druhé straně stojí země s tradičním modelem konskripční armády (Francie, Německo). Ty se zřejmě nebudou chtít vzdát tohoto způsobu kontroly armády a záruky sepětí záležitostí obrany a bezpečnosti země s obyvatelstvem. Tím se může dostat na pořad dne i otázka udržitelnosti konskripčních armád v demokratických zemích Evropy na konci 20. století.²²

Další vývoj Západoevropské unie bude nepochybně spojen s Mezivládní konferencí 1996 a s jednáním o prodloužení Bruselského paktu (s určitými modifikacemi) v roce 1998. Jakými metamorfózami projde celá organizace během následujících tří let, se dá odhadovat jen do určité míry. Je pravděpodobné, že v určité formě přetrvá gravitační jádro a několik kruhů zemí s různým postavením. A to ať už díky členským statutům získaným na základě žádosti dané země, nebo díky určitým omezením přijatým organizací vůči těmto zemím. Určitým katalyzátorem se může (ale také nemusí) stát rok 1996. Ten bude důležitý pro dvě mimoevropské velmoci (možná i pro tu třetí v podobě sporů o nástupnictví na čínský trůn); uskuteční se prezidentské volby v USA a v Rusku. Po poslední prověrce úspěšnosti jednotlivých mocností na Balkáně to nikoho nenechává na pochybách ohledně vlivu těchto událostí na evropskou scénu. Ale to už bude z jiného soudku...

¹ Uvedený trend byl „zařazen“ kapitolou VIII (články 52–54) Charty OSN a poté často využíván. Západoevropská unie tedy využila možnosti dané státům v rámci kolektivní obrany (článek 51 Charty OSN), aniž by se plně hlásila ke kapitole VIII. V opačném případě by totiž daná organizace měla určité vazby k OSN, což by pro některé země znamenalo neopodstatněné omezení jejich manévrovacího prostoru.

² V této souvislosti se zdá přínosnější spíše sledovat tendence a způsoby řešení, než je příliš striktně vázat na určitou organizaci, nebo dokonce osoby.

³ Západoevropská unie zorganizovala referendum 23. 10. 1955, v němž obyvatelé Šársky odmítli Europeanisation 423 tis. hlasy proti 202 tis. Poté byly opět pod dohledem Západoevropské unie zorganizovány volby do místního parlamentu a připojení ke Spolkové republice Německo.

⁴ Blíže o rozvoji evropské bezpečnostní dimenze viz např. Cahen, A.: *The Western European Union and NATO*. London 1989, s. 8–12. Iniciativa Genscher–Colombo sice nakonec vedla k zásadnímu pohybu v evropském integračním procesu a k vytvoření základního dokumentu pro následující období – Jednotného evropského aktu (Single European Act) –, ale do dokumentu se nedostaly formulace silněji zavazující členské státy ES k prosazování evropské bezpečnostní dimenze (k hlavním oponentům můžeme počítat Irsko, Dánsko a Řecko).

⁵ Diskuze o rozmístění Euromissiles v západní Evropě se vedla od roku 1979 jako odezva na modernizaci sovětského arzenálu ve střední a východní Evropě a na konec détente. Silný americký tlak na západoevropské spojence ohledně jaderných zbraní byl pak v březnu 1983 doplněn dalším nečekaným krokem USA – vyhlášením SDI

(23. března 1983). O otázkách důležitosti západní Evropy v NATO, o hrozbě strategické izolace obou břehů Atlantiku apod. se velice živě diskutovalo mezi evropskou veřejností.

⁶ Celý proces setkání na vysoké úrovni, jež vedl k reaktivaci Západoevropské unie, byl zahájen 12. 6. 1984 v Paříži schůzkou ministrů zahraničí. Efektivní implementací římského revitalizačního projektu se stala schůzka ministrů zahraničí a obrany v Bonnu ve dnech 22.–23. 4. 1985.

⁷ Problém evropské bezpečnostní dimenze je již od konce druhé světové války spojen se snahou některých evropských vlád vytvořit věrohodnou bezpečnostní organizaci, a to v atmosféře podpory spolupráce a integrace. Přes různé výše zmíněné peripetie se hlavní část závazků v této oblasti postupně přenesla na NATO. V jejím rámci se v krátkém čase úspěšně podařilo zapojit většinu západoevropských států do obranné aliance, avšak jen za cenu jasně vojenské i politické dominance ze strany Spojených států. Po několika krizích uvnitř této aliance, vzbuzujících rozpaky ohledně skutečné atlantické solidarity, se některé evropské vlády pokoušely zvýraznit podíl a váhu evropského pilíře v NATO. Z celé řady důvodů je možné posílení tohoto evropského pilíře NATO přičíst k jednoznačným kladům právě revitalizace NATO. Tento „klub“ evropských států spojovala určitá vize dlouhodobých bezpečnostních zájmů Evropy i shoda ohledně možných cest k jejich dosažení.

⁸ Průlom osobního jednání R. Reagana a M. Gorbačova málem vedl k radikální změně strategické situace na kontinentě a k redukcí celé jedné třetiny jaderných zbraní. Znamenal hlavně posun v chápání druhé strany i v možnostech zásadního zlepšení bezpečnostní situace v Evropě.

⁹ Srovnání obou dokumentů provedl A. Cahen. Viz Cahen, A.: cit. dílo, s. 19–22.

¹⁰ V dubnu 1985 vznikla Agentura pro studium otázek kontroly zbrojení a odzbrojení, Agentura pro studium otázek bezpečnosti a obrany, Agentura pro rozvoj spolupráce v oblasti výzbroje. Dne 16. 3. 1989 bylo doporučeno založit Evropský institut pro vyšší bezpečnostní studia, což Rada ministrů ZEU odsouhlasila 13. 11. 1989 a rozhodla se založit tento institut v Paříži.

¹¹ Maastrichtská smlouva. Edice Evropská integrace v dokumentech. ÚMV, Praha 1992, s. 99.

¹² Tamtéž, s. 99.

¹³ Jednání bylo nepochybně ovlivněno sérií ratifikačních procesů Maastrichtské smlouvy. Po těsném odmítnutí v Dánsku (50,7 % proti) se objevila snaha po jasných krocích vůči dopadu tohoto kroku na evropskou integrační politiku. Kromě Petersbergské deklarace je důležitý rovněž summit ES v Lisabonu. Těsně před přijetím deklarace (18. 6.) se uskutečnilo referendum v Irsku, které naštěstí skončilo úspěšně.

¹⁴ Plánovací buňka byla ustavena v Bruselu k 1. 10. 1992 s malým personálem (kolem 40 lidí). Její úkoly v době klidu jsou následující: připravovat plány na nasazení sil pod vlajkou Západoevropské unie; udržovat aktuální seznam jednotek použitelných v různých operacích Západoevropské unie; srovnávat postupy a pravidla používaná ve štábech jednotlivých členských zemí; připravovat plány společných cvičení a vyhodnocovat je. V případě krizí má následující úkoly: předkládat vedoucím orgánům ZEU názory na použitelnost jakékoli účasti Západoevropské unie v dané krizi; připravovat doporučení pro nezbytná opatření v oblasti C3 (command, control and communication) pro takové operace; koordinovat přípravu rozmístění jednotek pod velením ZEU. Viz např. The WEU Planning Cell. Assembly of WEU Document 1421, 19th May 1994.

¹⁵ Vybudování satelitního centra jako součásti Západoevropské unie je velice důležité, neboť obdobné zařízení je v současnosti k dispozici pouze v USA. Pokud bude tedy nezbytné nebo žádoucí provádět určité operace mimo území západní Evropy bez přímé účasti (či podpory) USA, nelze si to bez dostatečné podpory takovým systémem představit. Prozatímní provoz tohoto centra je zaměřen na následující úkoly: dohled na plnění smluv (Smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě, Smlouvy o otevřeném nebi); monitorování krizí (příprava humanitární pomoci, detekce vojenských přesunů); monitorování životního prostředí. V porovnání s jinými zařízeními je stále velikost personálu dost malá (kolem 40 lidí). Blíže viz The future of the WEU Satellite Centre in Torrejón. Assembly of WEU Document 1437, November 1994.

¹⁶ Postoj americké strany je pochopitelně rezervovanější a za ilustrativní příklad můžeme pokládat kapitolu III v publikaci Strategic Assessment 1995. Viz Strategic Assessment 1995. U.S. Security Challenges in Transition. Institute for National Strategic Studies Washington 1995.

¹⁷ Podrobněji viz Parliamentary co-operation with the countries of the WEU Forum of Consultation. Assembly of WEU Document 1414, 4th May 1994.

¹⁸ Viz např. WEU's relations with Russia. Assembly of WEU Document 1440, 10th November 1994.

¹⁹ Za jednu z posledních důkladných prací zabývajících se institucionálními prvky evropské bezpečnostní architektury je možné považovat kapitolu Decision-making and institutions. In: Martin, L., Roper, J. (eds.): Towards a Common Defence Policy. European Strategy Group, Institute for Security Studies of WEU, Paris 1995.

²⁰ K základním rysům spolupráce viz van Mierlo, H.: The WEU and NATO: prospects for a more balanced relationship. NATO Review, No. 2, Vol. 1995, s. 7–11.

²¹ Viz např. Guéhenno, J.-M.: France and the WEU. NATO Review, No. 5, Vol. 1994, s. 10–13.

²² Blíže viz např. Parliaments, military service laws and public opinion. Assembly of WEU Document 1386, 3rd November 1993.

Literatura

A European defence policy. Assembly of WEU Document 1445, 17th November 1994.

A European security policy. Assembly of WEU Document 1439, 10th November 1994.

European security: crisis-prevention and management. Assembly of WEU Document 1418, 11th May 1994.

- Guéhenno, J.-M.: France and the WEU. NATO Review, No. 5, Vol. 1994, s. 10-13.
- Jopp, M. (ed.): The implications of the Yugoslav crisis for Western Europe's foreign relations. Chaillot Paper 17, October 1994, WEU ISS Paris.
- Manhcke, D.: Parameters of European security. Chaillot Paper 10, September 1993, WEU ISS Paris.
- Martin, L., Roper, J. (eds.): Towards a Common Defence Policy. WEU ISS Paris 1995.
- Munuera, G.: Preventing armed conflict in Europe: lessons from recent experience. Chaillot Paper 15/16, June 1994, WEU ISS Paris.
- Organising our security. Report from Colloquy of A-WEU 17. 10. 1994, Paris.
- Parliamentary co-operation with the countries of the WEU Forum of Consultation. Assembly of WEU Document 1414, 4th May 1994.
- Parliaments, military service laws and public opinion. Assembly of WEU Document 1386, 3rd November 1993.
- Strategic Assessment 1995. U.S. Security Challenges in Transition. Institute for National Strategic Studies Washington 1995.
- The evolution of NATO and its consequences for WEU. Assembly of WEU Document 1410, 23rd March 1994.
- The WEU Institute for Security Studies. Assembly of WEU Document 1430, 31st October 1994.
- The WEU Planning Cell. Assembly of WEU Document 1421, 19th May 1994.
- Van Mierlo, H.: The WEU and NATO: prospects for a more balanced relationship. NATO Review, No. 2, Vol. 1995, s. 7-11.
- Vierucci, L.: WEU: A Regional Partner of the United Nations? Chaillot Paper 12, December 1993, WEU ISS Paris.
- Western European Union: History, Structures, Prospects. WEU Press and Information Service, 1994.
- Western European Union (draft of a new booklet). Assembly of WEU Document 1431, 31st October 1994.
- WEU in the process of European Union. Assembly of WEU Document 1417, 10th May 1994.
- WEU's relations with Russia. Assembly of WEU Document 1440, 10th November 1994.